

Г. Ю. Кучерова,
к. е. н., доцент кафедри оподаткування,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ОБГРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ СТАНУ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Н. Kucherova,
Ph.D., Associate Professor of the department of tax Classic Private University, Ukraine

THE CONCEPTUAL APPROACH TO THE JUSTIFICATION OF TAXPAYERS MONITORING SYSTEM

У статті здійснено спробу обгрунтувати систему моніторингу стану платників податків. Пропонується система моніторингу платників податків складається з наступних параметрів: ціль моніторингу стану платників податків; суб'єкти моніторингу стану платників податків; система показників стану платників податків; інструменти оцінювання стану платників податків; оцінки стану платників податків за класифікаційними групами та загалом. Структура системи моніторингу платників податків формується на таких рівнях, як: ініціативний, організаційний, системоутворюючий, інструментальний, методологічний. Система показників, що характеризують стан платників податків, складається із наступних категорій: показники стану платників податків економічного змісту; показники стану платників податків податкового змісту; показники стану платників податків контрольньо-перевірочного змісту; показники стану платників податків інституційного змісту; показники стану платників податків ризикового змісту. Соціально-психологічну складову стану платників податків запропоновано оцінити на основі проведення тематичного модульного опитування за наступними питаннями: згода на сплату податків; ставлення та наявність довіри до уряду контролюючих органів; оцінка справедливості оподаткування (щодо уряду та інших платників податків); сприйняття ризику ухилення від сплати податків; звичаї, норми, цінності, традиції щодо сплати податків окремих соціальних груп (наприклад, за рівнем доходів). Перспективою подальших досліджень є реалізація системи моніторингу стану платників податків.

The article attempts to justify state taxpayers' monitoring system. The proposed system consists of monitoring the taxpayers of the following: the purpose of monitoring the status of the taxpayer; subjects of monitoring the status of the taxpayer; Scorecard state taxpayers; state taxpayers assessment tools; assessment of the status of taxpayers by classification groups and as a whole. The structure of the taxpayer monitoring system is formed at such levels as: proactive, organizational, strategic, instrumental, methodological. The system of indicators characterizing the state of the taxpayers, consists of the following categories: indicators of the economic content of the taxpayers; indicators of the tax content of the taxpayers; indicators of the taxpayer checkout content; indicators of the taxpayer institutional content; indicators of the taxpayer risk content. Socio-psychological component of state taxpayers asked to assess on the basis of the case of the modular survey on the following: consent to the payment of taxes; and the availability of trust in the government and regulatory authorities; assessment of fairness of taxation (relative to government and other taxpayers); perception of the risk of tax evasion; customs, norms, values and traditions to pay taxes of certain social groups. Prospects for further research is the implementation of state taxpayer monitoring system.

*Ключові слова: моніторинг, стан, платник податків, показники, категорії, оцінка, ризик, інститут, податки.
Key words: monitoring, state, taxpayer, performance, category, rating, risk, institute taxes.*

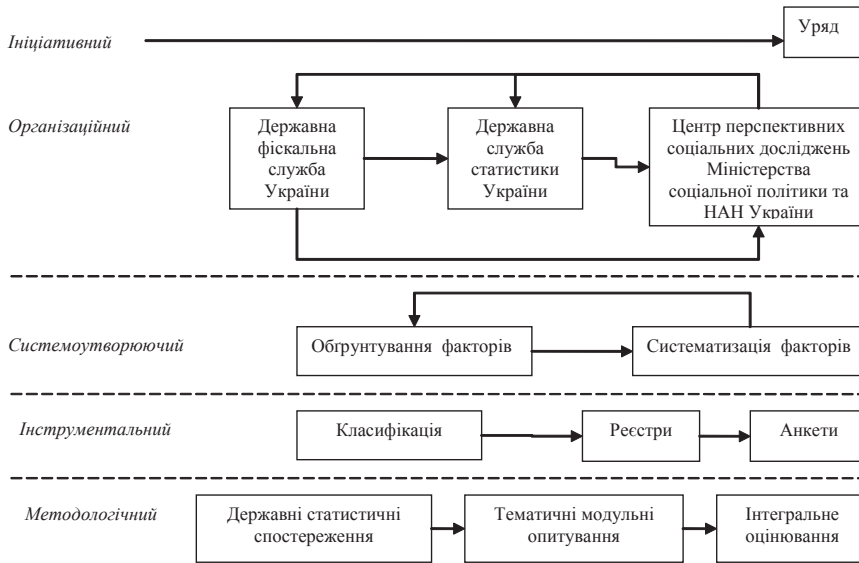
ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дослідженням податкової поведінки в країнах з розвинутою ринковою економікою приділяється значна увага. Загалом, поведінкові аспекти прийняття рішень досліджуються поведінковою економікою, теоретико-методологічні засади якої в межах питань ухилення від сплати податків базуються на двох підходах, а саме: неокласична теорія, зокрема, теорія очікуваної корисності; та теорія соціальної взаємодії, що враховує соціальні ефекти в контексті взаємодії окремих соціально-культурних груп, тобто, на прийнятті рішення впливають соціально-культурні норми, цінності,

традиції. Отже, стан платників податків як оціночний показник може стати принципово новим підходом у дослідженнях їх поведінки, оскільки характеризує стан на певний момент, а сукупність моментних показників стану платників податків формує загальну траєкторію поведінки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Питання стану платників податків досліджували у своїй наукових працях такі провідні вчені, як: В. Андрущенко [1],

Рис. 1. Структура системи моніторингу стану платників податків

Джерело: розробка автора.

В. Вишневський [4], Т. Єфименко, Ю. Іванов, Т. Калінеску [3], А.Крисоватий, Т. Меркулова [6], О. Покатаєва, А. Соколовська, В. Суторміна, В. Федосов, Л. Шабліста, С. Юрій та багато інших. Віддаючи належне отриманим науковим результатам та їх практичній значимості, необхідно зауважити, що питання моніторингу стану платників податків залишається частково розробленими. На наш погляд, саме відкриті результати моніторингу стану платників податків є детермінантою формування обсягів податкових надходжень та індикатором податкової поведінки, і це зумовлює актуальність, теоретичну і практичну значущість даної роботи.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування системи моніторингу стану платників податків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході провідних досліджень виникає об’єктивна потреба у формуванні системи моніторингу стану платників податків, що формуватиметься на основі двох принципових груп показників: ті, що універсально характеризуватимуть платника податків з дохідної сторони, та ті, що обумовлюють їх індивідуальні соціально-культурні та психологічні обмеження. Реалізація такого підходу дає можливість узагальнити показники стану платників податків, прогнозувати їх та оцінювати в контексті міждержавних досліджень, оскільки база моніторингу буде уніфікованою.

Формалізований вигляд запропонованої системи моніторингу платників податків наведемо у вигляді кортежу наступних параметрів:

$$M = \langle C_M, S_M, P_M, I_M, O_M \rangle \quad (1)$$

де M — система моніторингу стану платників податків;

C_M — ціль моніторингу стану платників податків;

S_M — суб’єкти моніторингу стану платників податків;

P_M — система показників стану платників податків;

I_M — інструменти оцінювання стану платників податків;

O_M — оцінки стану платників податків за класифікаційними групами та загалом.

Зважаючи на те, що система вертикально-інтегрована із розгалуженими лінійними зв’язками, наведемо графічно структуру системи моніторингу стану платників податків (рис. 1).

За рисунком 1 структура системи моніторингу платників податків формується на кількох рівнях: ініціативний, організаційний, системоутворюючий, інструментальний, методологічний.

Пояснимо зазначене: на ініціативному рівні формується ініціативна група, що визначає ціль моніторингу платників податків. На організаційному рівні визначаються організатори проведення моніторингу (в контексті завдання дослідження, на наш погляд, в ролі організаторів доречно навести Державну фіскальну службу України (статистика податкових параметрів та кількості платників податків), Державну службу статистики України (статистика соціально-економічного розвитку держави та регіонів), Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики та НАН України (соціологічні дослідження), що відповідатимуть за якість та вчасність представленої інформації).

На системоутворюючому рівні здійснюється обґрунтування та систематизація показників, які на інструментальному рівні набувають кількісного вимірника, класифікуються та формуються у вигляді реєстрів. Отримані реєстри дають змогу співставляти статистичну інформацію як у часі, так і в межах класифікаційних ознак.

З метою стандартизації та поширення інформації щодо платників податків використовуються наступні основні класифікації: класифікація видів економічної діяльності (КВЕД); класифікація організаційно-правових форм господарювання (КОПФГ); класифікатор об’єктів адміністративно-територіального устрою України (КОАТУУ); класифікація органів державного управління (КОДУ); класифікатор системи позначень одиниць вимірювання та обліку (КСПОВО); класифікатор професій (КП).

Для формування сукупностей одиниць з метою здійснення організації державних статистичних спостережень щодо стану платників податків використовуються записи реєстру статистичних одиниць (РСО), статистичний реєстр підприємств (СРП), статистичний реєстр фізичних осіб-підприємців (СРФОП), єдиний державний реєстр підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), реєстри платників податків (реєстр платників податку на додану вартість, державний реєстр фізичних осіб — платників податків, реєстр платників єдиного податку, реєстр платників акцизного податку з реалізації пального, реєстр великих платників податків та інші).

За стандартам Державної служби статистики України якість інформації характеризується наступними критеріями: відповідність; точність; своєчасність і пунктуальність; доступність і зрозумілість інформації; послідовність і зіставність [7]. На наш погляд, не менш важливим є критерій достовірності статистичної інформації, дотримання якого сприяє підвищенню якості статистичних спостережень та на їх результатах подальших аналітичних досліджень.

Таблиця 1. Категорія стану платників податків економічного змісту

Категорія платника податків	№	Найменування показника			
		<i>Активні</i>	<i>Банкроти</i>	<i>Новоутворені</i>	<i>Не звітують</i>
<i>Юридичні особи</i>	1	кількість суб'єктів господарювання за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
	2	обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
	3	собівартість виробленої продукції, наданих послуг за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
	4	середня кількість зайнятих працівників за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
	5	середня кількість зайнятих працівників за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності у неформальному секторі економіки			
	6	фінансовий результат до оподаткування за ознакою розміру суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності			
	7	чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
<i>Фізичні особи</i>	№	<i>Активні</i>	<i>Банкроти</i>	<i>Новоутворені</i>	<i>Не звітують</i>
	8	середня кількість найманих працівників за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
	9	середня реальна заробітна плата за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
	10	заборгованість із виплати заробітної плати за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності			
	11	одержані доходи від власності			
	12	сплачені доходи від власності			
	13	прибуток та змішаний дохід			
	14	соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти			
	15	поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти			
	16	наявні доходи населення			
17	реальні наявні доходи населення				

Джерело: пропозиції автора.

Отже, концептуальною основою формування системи моніторингу стану платників податків виступатимуть показники, що характеризують відношення суб'єкта до платника податків. Враховуючи значні доробки в зазначених питаннях провідними вітчизняними та закордонними вченими наведемо формалізований вигляд системи показників, що характеризують стан платників податків:

$$P_M = \langle E_P, P_P, K_{PR}, I_P, R_P \rangle \quad (2),$$

де E_P — категорія стану платників податків економічного змісту;

P_P — категорія стану платників податків податкового змісту;

K_{PR} — категорія стану платників податків контрольно-перевірочного змісту;

I_P — категорія стану платників податків інституційного змісту;

R_P — категорія стану платників податків ризикового змісту.

В свою чергу, категорія стану платників податків економічного змісту E_P включають наступні показники, (табл. 1).

У таблиці 1 показники характеризують структуру доходів на різних етапах їх формування та джерел утворення окремо для юридичних та фізичних осіб за поділом на такі групи: активних платників податків, банкрутів, новоутворених та тих, що не звітують. Зазначений поділ платників податків дає змогу оцінити їх економічні результати в контексті активності діяльності та статусу суб'єкта господарювання.

Показники стану платників податків P_P податкового змісту наведені в таблиці 2.

У таблиці 2 наведені показники, що характеризують обсяги податкових платежів, сформованих з урахуванням податкової бази та пільг, що дає дослідникам змогу оцінити реальний податковий тиск та віддачу, а також, частково податкову лояльність держави. Показники стану платників податків контрольно-перевірочного змісту K_{PR} наведено у таблиці 3.

Таблиця 2. Категорія стану платників податків податкового змісту

№	Найменування показника			
	<i>Активні</i>	<i>Банкроти</i>	<i>Новоутворені</i>	<i>Не звітують</i>
1	кількість платників податків у розрізі фізичних та юридичних осіб за окремими податками та зборами			
2	рівень податкового навантаження на платників податків (відношення обсягів сплачених податків до доходів)			
3	рівень податкової віддачі (відношення обсягів сплаченого податку на прибуток до податкової бази)			
4	обсяги податкової бази фізичних та юридичних осіб за окремими податками та зборами за видами економічної діяльності			
5	співвідношення загальних обсягів податкової бази фізичних та юридичних осіб за видами економічної діяльності до їх доходів відповідно			
6	обсяги сплачених податків та зборів фізичних та юридичних за окремими податками та зборами за видами економічної діяльності			
7	частка платників податків за окремими податками та зборами за видами економічної діяльності, що добровільно сплачують податкове зобов'язання в їх загальному обсязі			
8	кількість пільговиків за окремими податками та зборами за видами економічної діяльності			
9	обсяги пільг, наданих фізичним та юридичним особам за окремими податками та зборами за видами економічної діяльності			
10	частка обсягів наданих пільг фізичним та юридичним особам за видами економічної діяльності в загальному обсязі податкових баз відповідно			

Джерело: пропозиції автора.

Таблиця 3. Категорія стану платників податків контрольно-перевірочного змісту

№	Найменування показника
1	кількість здійснених контрольно-перевірочних робіт на рік за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності
2	сума донарахованих грошових зобов'язань у ході планованої перевірки, яка підлягає погашенню в за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності
3	сума донарахованих грошових зобов'язань у ході позапланованої перевірки, яка підлягає погашенню за ознакою розміру суб'єктів господарювання та видами економічної діяльності
4	кількість виявлених злочинів у сфері податкової діяльності
5	надійшло справ (адміністративних та кримінальних) за звітний період по видам правопорушень митного та податкового законодавства
6	кількість розглянутих справ (адміністративних та кримінальних), по яких винесено постанови (рішення) за звітний період по видам правопорушень митного та податкового законодавства
7	залишок справ (адміністративних та кримінальних), нерозглянутих на кінець звітного періоду по видам правопорушень митного та податкового законодавства
8	накладено адміністративних стягнень на кінець звітного періоду по видам правопорушень митного та податкового законодавства
9	накладено сум штрафу на кінець звітного періоду по видам правопорушень митного та податкового законодавства
10	сплачено добровільно сум штрафу на кінець звітного періоду по видам правопорушень митного та податкового законодавства

Джерело: пропозиції автора.

У таблиці 3 наведено показники контрольно-перевірочної роботи фіскальних органів, які доповнено показниками адміністративних та кримінальних правопорушень в сфері оподаткування. Показники стану платників податків інституційного змісту I_p наведено у табл. 4.

Інституційне середовище оподаткування представлено показниками відомого рейтингу податкового тиску на бізнес Total Tax Rate та методології ключових показників (Key Performance Indicators) модернізації державної податкової служби України, які доповнено свідомою активністю платників податків щодо декларування доходів та кількості фіскальних інститутів. Показники стану платників податків ризикового змісту R_p наведено у таблиці 5.

Зважаючи на закритість інформації фіскальних органів із об'єктивних причин щодо платників податків, вважаємо за доречне, демонструвати результуючу структуру платників податків в контексті сумлінності сплати податків та дисциплінованості. Динаміка зазначених показників дає змогу виявити основні тенденції податкової поведінки.

Отже, зазначена система показників стану платників податків характеризує їх з фінансово-економічної, контрольно-перевірочної, інституційної точки зору та з позиції податкового ризику. Проте соціально-психологічну складову, яку відзначають як одну із пріоритетних, доречно досліджувати на основі проведення самооцінки платників податків.

Враховуючи вітчизняні та закордонні результати досліджень [1—6], узагальнено основні пріоритетні питання, що обумовлюють характер поведінки платників податків, а саме:

- згода на сплату податків;

Таблиця 5. Категорія стану платників податків ризикового змісту

№	Найменування показника
1	кількість платників податків, що відносяться до сумлінних платників податків
2	кількість платників податків, що відносяться до платників податків із середнім рівнем ризику
3	кількість платників податків, що відносяться до платників податків із високим рівнем ризику
4	кількість платників податків, що підвищили рівень податкового ризику
5	кількість платників податків, що знизили рівень податкового ризику
6	кількість платників податків, що відносяться до активних платників
7	кількість платників податків, що відносяться до платників-банкрутів
8	кількість активних платників податків, що в поточному році віднесено до платників-банкрутів

Джерело: пропозиції автора.

Таблиця 4. Категорія стану платників податків інституційного змісту

№	Найменування показника
1	загальна ефективна ставка
2	витрати часу на дотримання податкового законодавства
3	кількість податкових платежів на рік
4	обсяг витрат по виконанню вимог податкового та митного законодавства платниками податків
5	частка платників податків, що декларують доходи
6	кількість органів фіскальної служби України за регіонами
7	ймовірності виявлення випадків ухилення від сплати податків та неплатежів

Джерело: пропозиції автора.

- ставлення та наявність довіри до уряду контролюючих органів;
- оцінка справедливості оподаткування (щодо уряду та інших платників податків);
- сприйняття ризику ухилення від сплати податків;
- звичаї, норми, цінності, традиції щодо сплати податків окремих соціальних груп (наприклад, за рівнем доходів).

Для здійснення самооцінювання стану платників податків рекомендовано використати методологію проведення самооцінювання домогосподарств Державної служби статистики України [7], в основу якої лягло використання тематичного модульного опитування в рамках квартального інтерв'ю із застосуванням спеціальної анкети. Також методологія моніторингу стану платників податків заснована на організації державних статистичних спостережень її індикаторів з подальшим інтегральним оцінюванням.

Метою державного спостереження виступають збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних щодо стану платників податків. Державні статистичні спостереження щодо платників податків мають такі основні характеристики (табл. 6).

Зауважимо, що в умовах динамічного розвитку соціально-економічної системи держави виникає об'єктивна потреба у систематичному перегляді показників, їх критеріїв систематизації та класифікації, методів оцінювання поточних статистичних індикаторів з метою врахування нових чинників впливу.

Складним питанням залишається обґрунтування методу інтегрального оцінювання стану платників податків. На наш погляд, генеральна сукупність стати-

Таблиця 6. Основні характеристики державних статистичних спостережень щодо стану платників податків

Найменування характеристики	Суть характеристики
Види державних статистичних спостережень	За ступенем охоплення одиниць: суцільні; за часом реєстрації даних: поточні
Організаційна форма державних статистичних спостережень	Статистична звітність
Спосіб державних статистичних спостережень	Документальний облік, анкетування
Одиниці державних статистичних спостережень	Населення, суб'єкти господарювання
Респонденти державних статистичних спостережень	Фізичні та юридичні особи
Органи, які здійснюють проведення державних статистичних спостережень	Центральний орган виконавчої влади в галузі статистики, територіальні органи державної статистики, Державна фіскальна служба України, територіальні органи Державної фіскальної служби України, Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики та НАН України
Місце проведення державних статистичних спостережень	Регіони України

Джерело: узагальнено автором на основі опрацювання джерел [7].

стичних даних має розподілитися на дві групи факторів, що покращують та погіршують стан платників податків. Зважаючи на кількісно-якісне статистичне забезпечення означеного питання, пропонуємо використовувати логістичну регресію з метою визначення стану платників податків (погіршується або покращується) за окремими категоріями. Тоді інтегральний показник стану платників податків за і-тою категорії визначимо наступним чином:

$$f_i = \frac{1}{1 + e^{-X}}, f_i \in [0,1] \quad (3)$$

$$X = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 \dots \beta_n x_n \quad (4)$$

де $x_1, x_2, \dots, x_n$ — незалежні змінні (показники стану платників податків за і-тою категорією);

$\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_n$ — коефіцієнти лінійної регресії.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єктивно вивчаючи питання стану платників податків, не має сенсу здійснювати будь-які емпіричні дослідження без наявної та практичної їх реалізації. Без системи моніторингу стану платників податків будь-які реформи здійснюватимуться наосліп та не враховують головного — людського фактора. Адже на будь-які податкові перепони в умовах низького рівня життя платник податків завжди буде керуватися прагматичним помислом в прийнятті рішень, що підкріплюватиметься соціальною думкою. Загалом система моніторингу стану платників податків забезпечить можливість попереднього оцінювання соціально-економічної ефективності та доцільності податкових реформ та характеризуватиме податкову поведінку. Перспективою подальших досліджень виступає реалізація системи моніторингу стану платників податків.

Література:

1. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): монографія / В.Л. Андрущенко; Т.В. Тучак. — К.: Алєрта, 2013. — 384 с.
2. Kirchler Erich. The Economic Psychology of Tax Behaviour, Cambridge University Press. — New York, 2014, 264 p.
3. Причини та тенденції ухилення від сплати податків [Електронний ресурс] / Т.В. Калінеску, А.Ю. Ширяєва. // Наукові вісті Далівського університету. — 2013. — № 10. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdu_2013_10_7
4. Вишнеvский В. Уклонение от уплаты налогов и рациональный выбор налогоплательщика / В. Вишнеvский, А. Веткин // Вопросы экономики. — 2004. — № 2. — С. 96—108.

5. Звіт про виконання науково-дослідної роботи за темою "Моделювання поведінки платників податків з урахуванням економічних та соціально-психологічних факторів їх мотивації" № 0111U010203 / За керівництвом д. е. н., проф. О.Б. Жижор. — Х.: Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ) — Харківський інститут банківської справи, 2014. — 56 с.

6. Меркулова Т.В. Оцінка впливу параметрів податкового контролю на раціональну поведінку платників податків (рос. мовою) / Т.В. Меркулова, А.В. Капітанчук // Економіка і прогнозування. — 2005. — № 4. — С. 127—140.

7. Офіційний сайт публікації документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk>

References:

1. Andruschenko, V.L. (2103), Moral'no-etychni imperatyvy podatkiv ta opodatkuvannia (zakhidna tradytsiia) [Moral and ethical imperatives taxes and tax (western tradition)], Alєrta, Kyiv, Ukraine.
2. Kirchler, E. (2014), The Economic Psychology of Tax Behaviour. Cambridge University Press, New York, USA.
3. Kalinesku, T.V. and Shiryayeva, A.Y. (2013), "Causes and trends in tax evasion", Naukovi visti Dalivs'koho universytetu, vol. 10, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdu_2013_10_7 (Accessed 10 April 2016).
4. Vishnevsky, V. and Vetkin, A. (2004), "Tax evasion and rational choice of the taxpayer", Voprosy jekonomiki, vol. 2, pp. 96—108.
5. Zhyhor, O.B. (2014), Zvit pro vykonannia naukovodoslidnoi roboty za temoiu "Modeliuvannia povedinky platnykiv podatkiv z urakhuvanniam ekonomichnykh ta sotsial'no-psykholohichnykh faktoriv ikh motyvatsii" № 0111U010203 [Report on the research work on "Modeling the behavior of taxpayers, taking into account economic, social and psychological factors of motivation" № 0111U010203], University of Banking of National Bank of Ukraine - Kharkiv Institute of Banking, Kyiv-Kharkiv, Ukraine.
6. Merkulova, T.V. and Kapitanchuk, A.V. (2005), "Assessing the impact of tax control parameters of the rational behavior of taxpayers", Ekonomika i prohnouzuvannia, vol. 4, pp. 127—140.
7. State Statistics Service of Ukraine (2016), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 April 2016).

Стаття надійшла до редакції 15.04.2016 р.